

EREVNA

Årg. VII

N:r 2

1950

Innehåll

Gamla Testamentet om Getsemane. Några antydningar. Av Erik Petré.	49
Något om gemenskap med Kristus. Av Efr. Engström.	57
”Barmhärtighetens mått” och ”domens mått”. Av chefsbibliotekarie dr. phil. Rafael Edelman.	65
Innehållsförteckning.	74

Innehållsförteckningen i slutet av häftet och sidhänvisningar i texten enligt originaltexten.

Gamla Testamentet om Getsemane.

Några antydningar.

Av Erik Petré.

Alltid när vi tänker på det sista dygnet av Jesu jordeliv, det som börjar med nattvardens instiftande och som slutar med Jesu gravläggning, måste vi ha i minnet påsklovsångens ord »Detta är den dag som Herren har gjort, låt oss på den jubla och vara glada!» (Ps. 118:24). Detta är summan av Gamla testamentets undervisning om Jesu sista dygn. Gamla testamentet ger också kunskap om innebörden i många av enskildheterna i Jesu lidandes historia. Det gäller inte minst stunden i Getsemane.

I.

Liksom Psaltarens 22:a psalm alltid har varit den kristna församlingens långfredagspsalm, har det som Jesus känner och erfar i Getsemane ansetts komma till uttryck i den 88:e psalmen. Det dominerande draget i bilden är ensamhet och övergivenhet. Vers 6 »Jag är övergiven bland de döda» för tanken till lärjungarna, som inte förmådde vaka, eftersom »deras ögon var tunga av sömn». Att utreda sammanhanget här tillkommer den som i grund känner de judiska föreställningarna om döden och allt som berör den. Den menige bibelläsaren får nöja sig med att konstatera att sammanhanget finns.

Ensamheten i Getsemane-psalmen kommer tillbaka i själva anslaget till Ps. 22, de av Jesus på korset citerade orden »Min

Gud, min Gud, varför har du övergivit mig?», men i fortsättningen förändras denna och mynnar ut i en seger- och lovsång: »Jag skall förkunna ditt namn för mina bröder, mitt i församlingen skall jag lovsjunga dig ...Från dig kommer min lovsång i den stora församlingen, jag får infria mina löften inför dem som fruktar honom.» På Golgata är segern redan vunnen, Jesu kors är hans segerstod. Detta är den ena stora olikheten mellan Getsemane och Golgata. Den andra ligger i att långfredagens händelser utspelas i fullt dagsljus och »inför allt folket». Från det ögonblick då Jesus häktas till hans död ökas ständigt skarorna omkring honom och publiciteten kring vad som händer med honom. När han hänger på korset, är verkligen »den stora församlingen» församlad runt omkring honom. Ännu i dag kan Kyrkan sägas vara församlad kring korset: »Skåda, skåda nu här alla.» Långfredagen är en av kyrkoårets hörnstenar och dess gudstjänster hör till årets mest besökta. I Getsemane är Jesus alltjämt ensam. Och det har kanske sina skäl. Där orkade inte ens hans allra närmaste följa honom.

Ett fortsatt studium av vad Skriften lär om det som händer i örtagården kan kanske ge oss en aning om varför det måste vara så.

II.

Evangelisten Johannes anknyter ibland till Gamla testamentet genom att i sin egen framställning infoga ett ur Skriften hämtat uttryck eller ord. En sådan anknytning har vi i evangeliets första ord »I begynnelsen», som är hämtade från Första Moseboks första kapitelns första vers. På detta sätt fogar evangelisten in hela Gamla testamentet i sin egen skrift, han anger Gamla testamentet som sin förutsättning, och samtidigt antyder han en sorts identitet mellan Gamla testamentet och evangeliet: båda handlar egentligen om det samma.

En anknytning av samma typ och av motsvarande räckvidd har vi i det 18:e kapitlets första vers: »När Jesus hade sagt detta, gick han med sina lärjungar över bäcken Kidron. Där låg en trädgård dit han och hans lärjungar gick.» Uttrycket »gick över bäcken Kidron» är ett citat från 2 Samuelsboken 15:23, där det berättas hur David, konungen, flyr österut mot öknen undan sin son Absaloms uppror. Evangelisten hänvisar oss på detta sätt till att ur berättelsen om vad som händer David under vistelsen öster om bäcken Kidron hämta en utförligare undervisning om innebörden av Jesu upplevelser öster om bäcken Kidron än den som hans egen och synoptikernas framställning rymmer.

Det är i sin egenskap av konung över det odelade Israel, därtill smord av Herrens profet, som David är en förebild av Jesus och därmed har intresse ur nytestamentlig synpunkt. Vi har att studera vad som enligt Skriften händer Israels Konung på andra sidan bäcken Kidron. För tydlighets skull kan vi markera vissa punkter i händelseförloppet. 1. Uppror mot konungen har brutit ut. Det är kungamakten striden gäller. 2. Upprorsmakare är en av konungens egna söner. 3. Med konungen går över bäcken Kidron »allt folket», d.v.s. de som förblivit den rätte konungen trogna. 4. Det är under konungens vistelse österut, utanför staden, som avgörandet i striden faller. 5. När David efter striden hämtas och förs in i staden är det för att återinsättas som konung.

Insatt i det nytestamentliga sammanhanget skulle detta punkt för punkt kunna betyda ungefär följande.

1 och 2. Vid själva situationen, Satans uppror mot Gud, behöver vi inte här uppehålla oss, inte heller vid frågorna, hur det kommit därhän eller vem Satan till sitt ursprung är. Det kan räcka att påminna om att den enda människa som Jesus direkt kallar »en djävul» och därmed låter representera Satan själv, är en av dem som han själv har utvalt och fostrat, en av de tolv, den som förrådde honom.

3. Jesus går in i örtagården »med sina lärjungar». De elva står här för »allt folket». De är i detta ögonblick det Israel som förblivit sin rätte Herre och Konung troget.

4 och 5. Den avgörande striden mellan Jesus och Mörkrets Furste står redan i Getsemane, här vinnns segern, och allt det som sedan händer är bara att segern fullföljs. Detta betyder ingalunda att det senare skedet är betydelselöst; att inte fullfölja segern vore det samma som att ge upp striden och låta sig besegras, vidare är det först genom fullföljandet som segern blir uppenbar. I fråga om David ser vi det tydligt: om han inte drog in i Jerusalem och offentligt och officiellt blev återinsatt som konung, vore hans seger förgäves. För Jesu del skulle detta innebära att när han, omgiven av de judiska rättstjänarna och den romerska vakten, återvänder till staden är detta en konungs återintåg i sin huvudstad och att det som sedan följer är den fest med vilken han återinsätts i sin konungsliga värdighet. Med denna tolkning av förhållandet mellan Getsemane och Golgata stämmer både att Jesus vid flera tillfällen talar om sin korsfästelse som en upphöjelse och att han efter Getsemane öppet bekänner sig som Messias och Konung inför såväl översteprästen som Pilatus. Den ger också en bakgrund till olikheten i Jesu uppträdande i Getsemane och hela tiden därefter. I Getsemane kommer han i svår ångest och vända, men när han sista gången väcker de sovande lärjungarna är han lugn och klar som den som har kämpat en strid till slut och förblir så även under den svåra kroppsliga smärtan på korset. Detta skulle också bestyrka tolkningen av Jesu rop »Min Gud, min Gud, varför har du övergivit mig?» såsom innehållande även en seger- och lovsång. Vidare, om det är i Getsemane som Mörkrets alla makter stormar an mot Jesus och försöker besegra honom, är det då underligt om det blir för mycket för svaga människor, om de inför den våldsamma urladdningen faller tillbaka på den mänskligaste av alla reaktioner, trötthet,

om de helt enkelt inte orkar? Denna syn på Getsemane gör också originaltextens imperativ i Matt. 26:45 och Mark. 14:41 begriplig. Om striden är över och avgörandet har fallit, då kan det vara på sin plats med en uppmaning att sova och vila sig, lika väl som Jesus vid inträdet i örtagården uppmanar sina närmaste vänner att vaka och be med honom.

Av korset, det yttre, synbara lidandet, får vi vår del, vi får ta vårt kors på oss och följa Jesus, men in i Getsemanes mörker och den avgörande kampen mot ondskans makter förmår vi inte följa honom. I den svåraste, den avgörande stunden i sitt liv är Jesus ensam. Dock icke helt.

III.

En modern lärobok karakteriserar Jesu uppdrag med orden: »Han var folkledare och därtill en sådan med den största uppgift som en folkledare någonsin haft: att leda sitt folk undan den stundande vredesdomen och in i det nya Gudsriket.» Ur den synpunkt som här framhävs är Getsemane stunden före uppbrottet. Vredesdomen går Jesus själv ensam igenom i syndares ställe, men ännu en punkt måste passeras, innan vägen till Löftets Land ligger öppen: den kroppsliga döden. Genom denna går Jesus före och allt folket efter.

I 1 Korintierbrevets 10:e kapitel utgår Paulus från att ökenvandringen mellan Röda havet och Jordan är en förebild av det kristna livet mellan dopet och den kroppsliga döden. Jordan är gränsen som ovillkorligen måste passeras av den som skall komma in i Löftets Land. Situationen omedelbart före övergången skildras i Josuas första kapitel: »När HERRENS tjänare Mose var död sade HERREN till Josua, Nuns son, Moses tjänare: 'Min tjänare Mose är död. Stå nu upp och gå över Jordan, du och allt detta folk, in i det land som jag skall ge åt Israels barn ...'»

Redan identiteten mellan Josuas namn och Jesu antyder

att liksom individen Mose som ledare för Israel följdes av individen Josua, så avlöses Mose i betydelsen Lagen eller, för att tala med Paulus, dödens ämbete av Jesu tidsålder, av Andens ämbete, kort sagt det Gamla förbundet av det Nya. Också uttrycket »Min tjänare Mose är död» påminner om Paulus' ord om den kristnes situation; lagen är helig och budordet heligt, rätt och gott (Rom. 7:12) — den är ju Guds lag, den är »Guds tjänare» — men den kristne har dött bort från lagen, står inte mer under den (Rom. 6:14, 7:6, Gal. 2:19), han lever inte längre i lydnad under lagen utan i Kristi lydnad, inte Mose utan Jesus är hans ledare.

Jesu situation i Getsemane är, andligt sett, densamma som Josuas före övergången av Jordan, ledarens som står inför uppgiften att föra Guds folk in i det utlovade landet. Detta ger åt det som här sägs om och till Josua ett särskilt intresse för den nytestamentlige läsaren.

Redan från början kallas Josua för Moses tjänare och sedan uppmanar Herren honom: »Ja, var stark och mycket frimodig så att du håller fast vid och följer all den undervisning som min tjänare Mose har givit dig. Vik inte av från den vare sig till höger eller till vänster ... Låt inte denna lagbok vara skild från din mun. Tänk på den både dag och natt, så att du håller fast vid och följer allt som är skrivet i den.» Nu vet vi att Jesus ensam i alla stycken har hållit Moses lag, han ensam är utan synd (Hebr. 4:15), ja, han har kommit just för att fullborda lagen (Matt. 5:17) och detta inte endast i meningen av ett efter lagen fullkomligt rättskaffens människoliv (Rom. 5:19) utan också i att han varit uppfyllelsen av de löften Gud givit i lagen. Till löftesuppfyllelsens gärningar hör att han »som inte visste av synd, honom har Gud i vårt ställe gjort till synd» (2 Kor. 5:21) och att han har lyft syndens lön, som är döden (Rom. 6:23). Men eftersom han är utan synd och alltså utan tvång och av fri vilja har gått in under döden, har denna ingen varak-

tig makt över honom, och så har han blivit den i vars lydnad och efterföljelse vi kan gå genom döden till Livet.

Tillämpade på Jesus i Getsemane betyder alltså orden till Josua, dels att han nu skall fullborda lagen genom att gå in under det straff som lagen utmäter för synden, nämligen döden, dels att han skall uppfylla Guds i lagen givna löfte och föra hans folk tvärs igenom döden till det eviga Livet. Som den sanna människa Jesus är, ängslas han inför denna uppgift — enligt Luk. 12:50 och Joh. 12:27 ängslas han redan i förväg. I Getsemane går han tre gånger bort för sig själv och ber i svår ångest. Liksom Skriften innehåller uppdraget, ger den också det mot uppdraget svarande löftet. Tre gånger upprepas Herrens ord till Josua: »var stark och frimodig!» Det finns en väg som leder till Livet, det är den som går rakt igenom. Den som viker från den ett steg antingen till vänster eller till höger är förlorad, »den port är trång, och den väg är smal som leder till livet». I själva verket kan i orden till Josua uppdrag och löfte inte skiljas ut från varandra: »Ingen skall kunna stå dig emot i alla dina livsdagar. Så som jag har varit med Mose, så skall jag också vara med dig. Jag skall inte lämna dig eller överge dig. Var stark och frimodig, ty du skall som arv åt detta folk fördela landet som jag med ed har lovat deras fäder att ge dem. Ja, var stark och mycket frimodig så att du håller fast vid och följer all den undervisning som min tjänare Mose har givit dig. Vik inte av från den vare sig till höger eller till vänster, så skall du ha framgång vart du än går. Låt inte denna lagbok vara skild från din mun. Tänk på den både dag och natt, så att du håller fast vid och följer allt som är skrivet i den. Då skall du lyckas i det du företar dig, och då skall du ha framgång. Har jag inte befallt dig att vara stark och frimodig? Var då inte förskräckt eller förfärad, ty HERREN, din Gud är med dig vart du än går.» Orden är riktade till Josua, Nuns son. De kunde lika gärna gälla Jesus i Getsemane och gör det kanske också.

Om så är, har Jesus i Getsemane, liksom i öknen när han frestas, vid sin sida Skriften. Så till vida är hans ensamhet inte absolut.

Så sluter sig Ordets cirkel. Löfte kan inte skiljas från uppdrag, inte fullbordan från löfte. »Ni forskar i Skrifterna, därför att ni tror att ni har evigt liv i dem, och det är dessa som vittnar om mig» (Joh. 5:39).

Något om gemenskap med Kristus.

Av Efr. Engström.

I Joh. 1:1-3 står det: »I begynnelsen var Ordet, och Ordet var hos Gud, och Ordet var Gud. Han var i begynnelsen hos Gud. Genom honom har allt blivit till, och utan honom har inget blivit till, som är till.» Och aposteln Paulus skriver i brevet till kolosserna: »Ty i honom skapades allt i himlen och på jorden, det synliga och det osynliga, tronfurstar och herradömen, makter och väldigheter. Allt är skapat genom honom och till honom. Han är till före allting, och allt består genom honom.» (Kol. 1:16, 17.) Härav lär vi att allt skapat har sin tillvaro från Kristus och alltjämt är till genom honom. Och detta gäller inte endast det andliga utan också det materiella. Det är hans vilja vi möter i de s.k. naturlagarna. Det är han som kommer solen att överstråla vår jord med ljus och liv. Det är han som kommer skördarna att växa och mogna. Genom honom har världen och människosläktet, de goda änglarna och himmelen, ja, även de onda andarna och helvetet bestånd. »Allt består genom honom.» (Apg. 17:25, Hebr. 1:3.)

Den gemenskap allt skapat har med Kristus är *tillvaro*. Den icke förnuftiga delen av skapelsen har tillvaro enligt Kristi vilja. Men härvid måste vi komma ihåg, att skapelsen för syndafallets skull råkat i trældom under förgängelsen. Änglarna och människorna utrustades i skapelsen med andlig frihet, och denna upphävs inte därigenom att de äger tillvaro genom Kristus. Men genom synden har den mänskliga viljan blivit »be-

nägen till det onda och oförmögen till det goda». (1 Mos. 1:27, 3:17, Rom. 8:20, 21, 1 Kor. 2:14.)

Det var dock inte bara tillvarons utan också *livets* gåva, människan erhöll av Kristus vid skapelsen. Att i denna mening äga liv är att stå i livsförening med Kristus genom hans Ande och få del av Guds natur. Om detta står det i Joh. 1:4: »I honom (Ordet, Kristus) var liv och livet var människornas ljus». Och där den Helige Ande är såsom livsgemenskapens Ande, där är också Kristus själv. Genom denna livsförening ägde människan före fallet både kunskap om Guds vilja och vilja och förmåga att fullfölja den. Efter fallet kan hon endast genom det yttre ordet — med vilket Anden och Kristus följer — återfå livsgemenskapen. (Vish. 2:23, Ps. 8:6, 2 Petr. 1:4, Gal. 2:20, 1 Kor. 12:3.)

Gud förenade således människan med sig medelst två band, tillvarons och livets. Tillvarons band kunde människan inte bryta, ty detta behöll Gud i sina händer allena. Livets band däremot kunde hon bryta, och det bröts av henne och Gud i syndafallet. Därvid trädde hon också i gemenskap med Djävulen. Hon tillbringar såsom fallen i synd sin tillvaro i död: skild från Gud. 1 Mos. 2:17, Joh. 8:44, 45. I Ef. 2:1 skriver aposteln: »Också er har Gud gjort levande, ni som var döda genom era överträdelser och synder.» På den tid då efesierna varit »utan Kristus», hade de således tillbringat sin tillvaro i död. Sedan de blivit förenade med Kristus, tillbringade de sin tillvaro i liv. Så talar Herren.

Den fallna, fördärvade och gudsfiendliga människan hade förlorat både vilja och förmåga att åter komma i livsförening med sin skapare. Men nu uppenbarades Guds hjärtelag emot henne. Han kunde inte låta henne förbli skild från sig, en syndens slav i Djävulens gemenskap under dödens herravälde. Guds eviga rådslut om människans frälsning till ny livsgemenskap med Gud trädde nu i dagen. Sonen är inte allenast den

genom vilken Fadern skapat världen. Han är också den genom vilken Gud frälst världen. Och denna frälsnings medel var — livsgemenskap. »Guds egen Son blev mänskobarn, att vi Guds barn må bli.» Han iklädde sig vår natur för att rättsligen kunna ikläda sig vår skuld. I *människoblivandet* trädde han i blodsgemenskap med både jude och hedning. »Till det yttre lik en syndig människa» [Rom. 8:3] trädde han i görande och lidande lydnad för oss in under den av oss brutna lagen. Genom sig själv verkställde han en rening från våra synder: syndaskulden är gäldad av vår »bördeman». »Från himmelen hälsad Han framgår i glans, Och världen är frälsad, Och segern är hans.» Gud kan nu förbli Gud och hos *syndare* verka ånger och tro. Synden är inte längre för syndaren ett hinder att få träda i och stå i livsgemenskap med Gud. I den gemenskap Guds Son i sin försoningskropp stod till vårt släkte föddes den »frikännande dom som leder till liv» [Rom. 5:18]. Härigenom är Kristus också huvudet för församlingens kropp i vilken syndare genom nådemedlens verkan träder i livsförening med Frälsaren. (Läs 1 Tim. 3:16. Se också Luk. 3:23-38, Gal. 4:4, 5, Hebr. 2:14-16, 10:5-10, 1 Kor. 7:23, Kol. 1:22, 18, Rom. 4:25, 5:18, 3:26, Luk. 24:47, Apg. 11:18.)

Samme Gud som skapat och återlöst människan har också givit oss försoningens ämbete och försoningens ord. I nådemedlen — ordet och sakramenten — innebor Gud och genom dem träder han i livsförening med människan till »rättfärdighet, helgelse och återlösning» [1 Kor. 1:30]. Här möter vi således en ny form av gemenskap, *nådemedelsgemenskapen*. Denna gemenskaps upprättande är den Helige Andes verk genom nådemedlen och sker enligt »Guds ord och löfte» — inte annorlunda eller hur som helst således. (2 Kor. 5:18-20, Joh. 6:63, Rom. 1:16, 10:17.)

Detta nya förhållande mellan Kristus och syndaren kallas i skriften oftast *tro*, men det beskrivs också med andra ord och med bilder.

Vi vet att där tron är, där är också den som verkat och uppehåller tron närvarande. Där tro på Kristus är, där är således både den Helige Ande och Kristus närvarande, ty tron är ett Guds verk och innebär Kristusgemenskap. Joh. 6:29, Ef. 2:8. Om tron såsom förening med Kristus säger Luther i sin utläggning av Gal. 2:20: »Därför måste man lära rätt om tron, nämligen att du genom densamma så införlivas med Kristus, att av dig och honom blir liksom en enda person, som inte kan söndras utan ständigt hänger vid honom, så att du med viss förtröstan kan säga: Jag är Kristus, det är, Kristi rättfärdighet, seger, liv m.m. tillhör mig. Och Kristus å sin sida må säga: Jag är denne syndare, det är, hans synder, död m.m. är mina, emedan han är fäst vid mig och jag vid honom. Ty vi är genom tron förenade till ett kött, såsom det heter i Ef. 5:30: 'Vi är lemmar av hans kropp, av hans kött och av hans ben'.» — Denna medvetna frälsande tro är den fördömelsevärde, förlorade, oförmögne syndarens längtan efter syndernas förlåtelse under åkallan av Jesu namn. Tron pendlar mellan enbart hjärtats längtan efter nåden och visshet om att äga den. (Luk. 7:37, 38, 47, 18:13, 14, Rom. 10:13, Apg. 22:16, Rom. 8:38, 39.)

Livsföreningen mellan Kristus och den kristne är hos denne dels omedveten och dels medveten. Professor A. H. Strong skriver om denna gemenskap: »Skrifterna förklarar att genom Guds verk konstitueras en förening mellan själen och Kristus. Denna är till sin beskaffenhet skild ifrån Guds samverkan i skapelsen och försynen med alla andra ... och är en förening av liv i vilken den mänskliga anden, som därunder är i full besittning av sina individuella personliga egenskaper, är genomträngd och förnyad av Kristi Ande samt är oförklarligt gjord till ett med honom och blir så en medlem och del av den förnyade, troende och rättfärdiggjorda mäsklighet av vilken Kristus är huvudet ... Vi må vara omedvetna om denna förening med Kristus ... likväl är denna den verkliga källan och förutsättningen för vårt liv.»

Den gemenskap med Frälsaren som ligger under medvetandets gräns emot den omedvetna delen av själslivet, må kanhända jämföras med de livsfunktioner hos människan vilka inte regleras av förstånd och vilja (t.ex. andning, blodomlopp, matsmältning) men av vilka livet dock är helt beroende. Den medvetna gemenskapen, som tar sig uttryck i ordets omfattande genom tron, tillhör ju det mänskliga tänkandet och viljandet. Då den omedvetna föreningen, som är betingelsen för liv, kan finnas hos spädbarn, kroppsligen sovande, sinnesslöa, kristna som tillfälligt förlorat förståndets rätta bruk m.fl., kan den medvetna gemenskapen finnas endast där en människa kan fatta evangelium och vänder sig till Frälsaren. Den medvetna är livets gestalt, då människan är i medvetet och handlande tillstånd, således.

Skriften talar om gemenskapen mellan Kristus och den kristne även på följande sätt. — Den kristne är i Kristus, Joh. 14:20, Rom. 6:11, 8:1, 2 Kor. 5:17, Ef. 1:4, 2:13, Gal. 3:26, 27. — Kristus är i den kristne, Joh. 14:20, Rom. 8:9, 10, Gal. 2:20, 1 Kor. 10:16. — Fadern och Sonen bor hos den kristne, Joh. 14:23, Ef. 3:17, 1 Joh. 4:16. — Såsom Kristus lever genom Fadern, så lever den kristne genom Kristus, Joh. 6:53, 56, 57, 1 Kor. 10:16, 17, 1 Joh. 1:3. — Den kristne är en ande med Herren, 1 Kor. 6:17, 19, Rom. 8:26. — Föreningen mellan vinträdet och grenarna, Joh. 15:1-10, Rom. 6:5, 11:24, Kol. 2:6, 7. — Föreningen mellan grund och byggnad, Ef. 2:20-22, Kol. 2:7, 1 Petr. 2:4, 5. — Föreningen mellan man och hustru, Rom. 7:4, 2 Kor. 11:2, Ef. 5:31, 32, Upp. 19:7, 22:17.

Frågan »Finns det även omedveten frälsande tro?» sammanfaller med frågan »Kan människan stå i livsgemenskap med Frälsaren, även då hon är ett spädbarn eller är i omedvetet eller medvetlöst tillstånd?» — Förhållandet mellan Herren och den troende får inte betraktas som vore det av *enbart* juridisk beskaffenhet. Det är framför allt ett förhållande av

livsgemenskap. I Rom. 8:9 står det: »Den som inte har Kristi Ande tillhör inte honom.» Och i Kol. 3:3 heter det: »... ert liv är dolt med Kristus i Gud.» I den nicenska trosbekännelsen kallas den Helige Ande: »Herren och livgivaren, som utgår av Fadern och Sonen.» Det är genom den Helige Ande vi har gemenskap både med Fadern och med Herren Jesus Kristus. Därför heter det också i den apostoliska välsignelsen: »... den Helige Andes gemenskap vare med er alla.» Den Helige Ande innebor säkerligen även i den omedvetna delen av själslivet. Han lämnar inte den kristne under t.ex. sömn och medvetlöshet.

Nu invänder man kanhända: Endast via det medvetna själslivet kan det undermedvetna själslivet nås. Härpå svaras: Vad som här kan vara omöjligt för människor, det är möjligt för Gud. (Läs Dan. 2:19, 28, Matt. 1:18-25, 2:12, Apg. 16:9.)

Sanningen om gemenskap med Kristus även då människan inte med förståndet kan fatta och med viljan fasthålla evangelium har djup och vittomfattande betydelse i Guds rike. — Spädbarnet, som är en syndare och därför bär döden i sin person, kan inte föras in i livsförening med Jesus genom medveten tro, vilken ju kommer av ordets hörande. Men Gud har givit oss ett pånyttfödelsens medel även för detta barn, nämligen dopet genom vilket det får Anden och därmed frälsande tro: livsgemenskap med Kristus genom den Helige Ande. Den äldre kristnes tro är inte under t.ex. sömn mera verksam än barnets efter dopet. (Ps. 51:7, Rom. 3:23, 5:12, Ef. 2:3; Rom. 11:24, Tit. 3:4-6, Gal. 3:26, 27, Ef. 5:25, 26, Joh. 3:5, Luk. 1:15, 44.)

Barnet erhåller i dopet andligt liv. Den genom fallet brutna gemenskapen med Kristus återställs. Men liksom den naturliga födelsen ger liv och barnskap utan att dock skänka medvetande om detta, så gör också dopet. Till medvetande om sitt naturliga barnskap kommer barnet genom undervisning, som

är både praktisk och teoretisk. Till medvetande om sitt barnskap hos Gud kommer det döpta barnet genom kristlig undervisning. »... lär dem att hålla allt vad jag har befallt er», säger Jesus. I moderlivet lever barnet inte genom att äta utan står i direktförbindelse med moderns liv. Det döpta spädbarnet står genom Anden i omedveten livsgemenskap med Jesus och är därigenom både andligen levande och barn hos Gud. Men så snart det kan inhämta undervisning ur ordet, är det Herrens mening att det skall leva och växa till genom att »äta»: höra och lära Guds ord. Menade någon angående ett spädbarn att, eftersom det i moderlivet levt utan att äta, det också efter födel- sen bör leva utan att äta, så fick ju denne rätt snart uppleva följderna av sitt brott emot livets lag. Då det gäller det döpta barnet menar många: Har det genom dopet blivit barn hos Gud, så måste detta även utan undervisning visa sig i barnets medvetande. Den som talar och handlar så, bryter därmed emot livets lag i Guds rike — och följderna blir också att det andliga livet dör. Den omedvetna gemenskapen skall genom ordet bli medveten. Gud har till frälsning sammanfogat döpare och lärare. Och »vad Gud har fogat samman, skall människan inte skilja åt». (Matt. 28:19, 20, 1 Kor. 12:13, 2 Tim. 3:14, 15.)

Luther: »Det gör inget till saken, att barnet inte är medvetet om sin tro, ty en kristen tror ju även under sömnen, fastän han inte är medveten om det. Likaså tror han under arbete som ställer krav på hela hans uppmärksamhet.»

Det kan finnas tillfällen i en kristens liv under vilka det ordet av Kristus särskilt gäller: »Jag har bett för dig att din tro inte skall bli om intet.» En kristen kan komma att likt Petrus förneka sin Herre med både ord och gärningar. Nu hör ofta i sådana fall till Herrens ledning och tuktan, att han döljer sig. Det kan då bli så mörkt för den som syndat att om alla troende sade till honom att han ändå hade syndernas förlåtelse, han

ändå inte vågade eller kunde tro det. Var är nu den *medvetna* tron hos denne? Visst längtar han efter att allt mellan Herren och honom vore väl, men att tro att nåden gäller honom, det förmår han inte. Här är »Kristus förlorad och dock icke förlorad». Andens gemenskap och hjärtats längtan efter nåd finns kvar under allt, fastän den fallne inte vet om Andens närvaro eller ens tänker på sin längtan såsom vore denna tro. Men det är nu den bönen gäller: »Jag har bett för dig, att din tro inte skall bli om intet.» — Det är nåd att få räkna med även omedveten livsgemenskap enligt Guds ord och löfte.

”Barmhertighetens mått” och ”domens mått”.

Av chefsbibliotekarie dr. phil. Rafael Edelman.

Avsnitt ur Dr Edelmanns anförelse vid doktorsdisputation i Lund
23 maj 1950 Henrik Ljungmans avhandling om »de två måtten».

Läran om Guds »mått» (*middot*) indtager en central plats i den jødiske teologi. Midda-begrebet står i midtpunktet af læren om Guds forhold til mennesket og Hans stilling i historiens afvekslingsrige forløb; det berører alle sider af teologien. Vi ser det anvendt ved verdens tilblivelse efter en bestemt plan, i det enkelte menneskes såvel som i samfundets liv, over for det enkelte folk og over for nationerne; det anvendes i dette liv og i det hinsidige, hvadenten det drejer sig om individets og for så vidt også gruppens tilværelse efter døden eller om læren om de allersidste ting. Og det griber ind i Guds forhold til naturen, til dyreriget, himmellegemerne o.s.v. Men er midda-begrebet konstitutivt inden for den jødiske teologi, så er det det ikke mindre i den jødiske etik og i den jødiske ret. Og her står vi så ved sagens kernepunkt. Det er selve retfærdighedsbegrebet det gælder, den etiske ligevægt, om jeg så må sige, der må danne grundlaget for retsstaten, som er meningen med og målet for Toraen. — Det er nødvendigt at gå lidt nærmere ind på dette forhold for bedre at kunne belyse begrebet »mått» (*midda*) o.s.v.

Når man møder begrebet *Tora* (»Lagen», »Läran»), så er man ganske naturligt på grund af dens religiøse karakter og dens religiøse begrundelse tilbøjelig til udelukkende at opfatte den som en teologisk størrelse (storhet) og kun at behandle den ud fra en teologisk synsvinkel. Jeg tror derimod — og for at udtrykke hvad jeg mener så tydeligt som muligt, sætter jeg

sagen på spidsen — jeg tror altså, at man vil kunne bedømme Toraens væsen rigtigere, ved at se den fra et rent *juridisk* synspunkt, nemlig som en *lovbog* for menneskesamfundet, en lov-bog, som ganske vist er givet af Gud. Først med dette moment, nemlig, at den er givet af Gud, træder det teologiske til. Samfundet i alle dets forhold, staten med alle dens institutioner og funktioner, dens enkelte samfundsborgeres liv og færden baserer på en lov, og denne lov stammer ikke fra en menneskelig lovgiver eller fra et menneskeligt lovgivende gremium, men fra Gud. Loven i det menneskelige samfund har sin autoritet fra Gud. Ud fra denne lov udvikles og deduceres alle de nye love og regler, som det levende samfundsliv nødvendiggør. Derved får også disse nye love guddommelig autorisation, d.v.s. at Gud vedbliver at være lovgiver. Han udgør den lovgivende magt i staten. Staten er en Gudsstat, og Gud er dens overhovede, dens *mélek* (konung), og for at staten og samfundet skal kunne bestå og trives til den størst mulige lykke for hver enkelt borger, må Han kræve loven overholdt. Loven i en stat fastlægger bl.a. mål og vægt, den regulerer priser, den bestemmer i straffeloven, hvilke straffe der skal idømmes for hver enkelt overtrædelse o.s.v., o.s.v. Som statens overhovede, dens konung, er Gud også dens øverste dømmende instans, dens *daiian* eller *šofet*, og når han kræver loven respekteret, må Han som dommer selv respektere den og dømme efter loven eller efter det retsprincip, som loven er bygget på. Ret og retfærdighed er de vigtigste krav i samfundet og må ikke svigtes af nogen som helst (*h^a šofet kál ha-ares lo ia'sá mišpat?* 1 Mos. 18:25). Det er *retssikkerheden* det gælder. Og som i det mindre, således også i det større. Verden, livet, altet er en enhed, en tanke, som er immanent i jødedommen, og som stærkest trænger igennem i Kabbalaen, hvis inderste væsen jo er en stræben efter at samle tilværelsens mangfoldighed i en indbyrdes enhed og i en endelig enhed med Gud. »Således

som I dømmes forneden, således dømmes jeg foroven» siger en haggada. Det vil primært sige, at Gud som øverste domsinstans fører »tilsyn» om jeg så må sige, med de jordiske underinstanser. Men det vil også sige, at retsordningen er den samme i himlen som på jorden, retsprinciperne og retskravet er de samme.

Når en dommer får en sag, en *d^ebar dín*, forelagt til bedømmelse (*din*), så har han visse normer som han skal følge; han skal måle de foreliggende momenter, afveje pro og contra mod hinanden, indtil han kommer til den rette afgørelse (*mišpat* eller *din*) om skyld eller uskyld (*hoba* eller *zakut*), så han kan udtale sin dom, om den anklagede er skyldig eller uskyldig (*hiiab* eller *zakkái*). Den skyldige får sitt »måt» (*midda*), d.v.s. den ham tilmålte straf svarende til hans brøde (*midda k^enéged midda*). Hvis denne afgørelse skal være retfærdig (*sedek*) må altså alle reglerne være fulg, den rette, foreskrevne målestok være anlagt. Krænkes dette krav, så lider retssikkerheden skade, og derfor må det konsekvent kræves af enhver dommer (*daiian*), enhver, der sidder til doms i en sag. Ikke mindst af den øverste domsmyndighed i samfundet, som endda selv tillige er den lovgivende magt.

Men nu kommer der et andet moment ind i billedet. Gud er jo ikke blot og kun et led i samfundsmaskineriet. Han er jo Gud, Han er altets almægtige skaber og opretholder, han er den kærlige fader, den barmhjertige og nådige, den langmodige og på kærlighed rige og den, der tilgiver synd og brøde. Og dermed får sagen en anden aspekt. De normer og de love, der gælder i menneskesamfundet, ses fra Guds stode så at sige oppefra. Gud overser mere. Retfærdighedsbegrebet bliver udvidet, det kommer til at rumme mere, nye momenter kommer til, som den menneskelige dommer er afskåret fra at kende eller gøre brug af, selv om han ville. Når den menneskelige dommer har medlidenhed (*rahmanut*), med den anklagede el-

ler med sagsøgeren, så må han aldrig lade sig rive hen til at dømme imod loven. Den gældende lov må overholdes, og det allerede på grund af de uheldige konsekvenser, det ellers kunne få i andre tilfælde, hvis dommeren i det ene lod sig rive med af sin medfølelse og gik imod den formelle ret. Gud derimod kan frit lade barmhjertigheden (*rah^amim*) spille, uden at loven dermed overtrædes og det i den grad, at det, der for mennesket allerede ser ud som barmhjertighed, for Gud stadigvæk er lov. Når vi således i den kendte Mishna Berachot V, 3 og igen i Megilla IV, 8 læser, at man ikke i bønnen må sige: »Din barmhjertighed strækker sig over fuglereden» med henblik på budet Deut. 22,6-7 om, at man, når man finder en fuglerede og ønsker at tage æggene eller ungerne, da først må jage moderfuglen bort, så forklarer både den palæstinensiske og den babylonske Gemara dette bl.a. med, at man med denne bøn, at man erklærer, at Guds middot (det vil her sige love) udtrykker barmhjertighed, når de i virkeligheden er almindelige befalinger (‘*osä middotau šäl HKBH rah^amim u^e-’enan ’älla gezerot*. Det vil altså sige, at hvad der for mennesket allerede ser ud som barmhjertighed, efter guddommelig målestok (*midda*) stadig er lovmæssig befaling. Travers Herford vil i sin bog: *Christianity in Talmud and Midrash* (s. 202) forklare dette talmudiske sted som værende rettet imod den paulinske antitese lov og nåde. Men han har næppe ret dermed. Den samme tanke går nemlig igennem hele den rabbinske opfattelse af loven og dens forhold til mennesket. — Men når den anførte sætning gælder, så gælder også den omvendte sætning, den nemlig at det, som mennesket føler som straf (*pur’anut*), efter Guds målestok i virkeligheden er barmhjertighed (*rah^amim*) således at man skal takke Gud for det onde som for det gode. Thi selv om retsordningen og retsprinciperne er de samme i himlen som på jorden, så er målene, proportionerne forskellige. Med de mål, som mennesket måler med her på jorden,

får det tilmålt i himlen. Dette er det gældende retsprincip. Men denne lighed i målene refererer kun til deres indhold og deres art, altså om de er gode eller onde eller til måden, de er begået på. Retfærdigheden kræver »mått svarande mot mått» (*midda k^enéged midda*), at hver handling fremkalder en ganske bestemt reaktion. Men størrelsesforholdene er forskellige, Guds »mått» (*midda*) er ikke som menneskets »mått», og det gode mål er vigtigt og overstrømmende.

Medens den menneskelige dømmers altså strikte må holde sig til lovens bogstav uden at lade sig influere af noget som helst andet, så har Gud rådighed over ganske andre hjælpemidler til at stifte retfærdighed. Gud kan skue ind i menneskets hjerte og nyrer, Han tæller tanker og motiver med ved bedømmelsen, i Hans erindring opbevares menneskets fortjenester (*zakut*) og tidligere skyld (*hoba*), for Han tæller menneskets etiske afstamning med, nemlig om han har fromme eller onde forfædre — i første tilfælde er det »Fædernas fortjenester» (*z^ekut 'abot*) — og til Guds rådighed står barmhjertigheden som det vigtigste af alt.

Når et menneske eller et folk eller hele verden træder frem for Gud med sine dyder og laster, så sidder Han til doms, Han er dommer (*daiian*) og Han holder dom (*din*). Ligesom loven er et neutralt begreb, således er også dommen (*din*) primært en neutral handling, en handling, der går ud på at konstatere sagens fakta. Skyldfølelsen bevirker, at dom opfattes som værende lig med fordømmelse. »Dommens mått» (*middat had-din*) er altså *oprindeligt* et neutralt begreb og kan opfattes som »strenghed». Ofte anvendes i forbindelse med domshandlingen billedet af vægten (vågen, *moz^enáim*) med de to vægtskåle: *skyldens* skål (*kaf hoba*) på den ene side og *fortjenestens* skål (*kaf zakut*) på den anden side. — De har, hr. respondent, berørt dette billede med vægten i begyndelsen af Deres afhandling, men De er ikke gået nærmere ind på det siden hen. Jeg tror det

ville have været til stor nytte for Dem i Deres udredninger. I skyldens vægtskål ligger de onde handlinger, og i fortjenestens vægtskål ligger alt det positive, der taler for den anklagede, hans egen og hans fædres oskyld (*zakut*), hans eventuelle gode motiver, hans anger og — Guds barmhjertighed. Er skyldsiden let, så vejes den op af den anden side, og er de to sider i ligevægt (*benoni*), så gør barmhjertighedens måtts tilstedeværelse udslaget (*middat rah^amim* er *kobeš* d.v.s. den trykker skålen ned, så skyldsiden går op). Er brøden så svær, at den tynger den anden side op, eller er fortjenestens vægtskål (*kaf zakut*) tom, så tynger brøden ned skyldens vægtskål (*kaf hoba*). Med alt dette er i alle tre tilfælde skylden vejlet, målt, der er konstateret, hvilken art af straf, brøden skal sones med.

Og nu kommer igen et nyt forhold til. Efter at dommen er faldet, og straffen er udmålt (men før »*gezar din*«, d.v.s. før den endelige besegling af dommen), kan Gud forlade sit dommersæde (*sin kisse-had-din*) og sætte sig på barmhjertighedens trone (*kisse ha-rah^amim*). Inden dommens eksekution er Gud så at sige den dømtes kreditor. Den dømte står nu i skyld over for Gud, som har, om jeg må udtrykke det således, en privat fordring på den dømte, Han har den dømtes skyldbevis (*setar hob*) i hænde, og som enhver kreditor kan Han gøre med dette, hvad Han vil. Dommen er indført i en protokol, men endnu ikke underskrevet og beseglet. Gud kan indfordre skylden, d.v.s. lade den dømte synder lide sin straf, eller Han kan eftergive gælden, tilintetgøre skyldbeviset, stryge sagen i protokollen, med andre ord: Han kan tilgive.

Allerede i dommen havde »barmhærtighetens mått« (*middat rah^amim*) haft sin opgave, som vi har set, den havde været medvirkende ved prøvningen af den behandlede sag, den var en funktion af dommen, den indgik i den som en konstitutiv bestanddel og var dermed med til at bestemme straffen, lade retfærdigheden ske fyldest. Efter at dommen er afsagt (men

altså inden den er beseglet), træder »barmhertighedens mått» påny i funktion over for synderen. Det bevirker, at han endnu får en frist til anger og bod, han får lejlighed til at gøre godt igen, hvad han har forbrudt og vise, at han er vendt om fra den onde vej. Og så forbarmer Gud sig over ham, letter ham omvendelsen, tilgiver ham. Gud vil jo ikke straffen for straf-fens skyld. Han har ingen behag i den dødeliges død. Kun når synderens brøde er så stor, at ingen momenter taler til gunst for ham, unddrages han »barmhertighedens mått» (*middat rah^amim*), han får ingen frist, ingen lejlighed til anger og bod, og straffen eksekveres med det samme. En så stor mængde af det onde, at det ikke kan opvejes af noget positivt, eller at det ophæver alt andet, er farlig for verdensordenen og kan ikke tåles. Skulle »barmhertighedens mått» træde i funktion over for denne synder, ville det stride imod retfærdighedskravet, medens man på den anden side kan sige, at unddragelsen af »barmhertighedens mått» her i sig selv er en retfærdigheds- og barmhjertighedsakt over for det øvrige samfund. Gud udøver »domens mått» med henblik på verden, som han elsker, altså som en funktion af »barmhertighedens mått». Gud har jo skabt verden både med »barmhertighedens mått» og med »domens mått» for at skabe den etiske balance, som er verdensordenens, retfærdighedens basis, men Hans kærlighedsfulde mål er en verden, hvorfra det onde er helt fortrængt hvilket i sin konsekvens vil sige en verden uden »domens mått» og kun med »barmhertighedens mått». Derfor er det Guds krav til mennesket, at det skal bekæmpe og besejre det onde, og Han har lært mennesket, hvorledes det kan gøre det. Det menneske, der efterkommer dette krav, fremmer det godes sejr og elskes af Gud, medens det menneske, der ikke opfylder Guds ønske og endog handler imod det, fremmer det ondes vækst og opholder verdens fuldkommengørelse. Når dette syndige menneske straffes, så sker det altså både af retfærdighed over

for synderen og af barmhjertighed over for verden. »Barmhærtighedens mått» og »domens mått» er det samme, blot under forskellig aspekt. I det anførte tilfælde er virkningen forskellig alt efter, fra hvilken side man betragter det. Men i andre tilfælde synes de to middot næsten helt identiske, som når Gud af kærlighed til sine fromme for at befri dem for den ringe mængde af synd, som måtte klæbe ved dem, sender »lidanden», »prövningar» (*iissurin*) over dem, ved hvilke dette kvantum af synd bortfjernes, så at de står rene for Ham. Disse »prövningar» (*iissurin*), straf som Gud sender over sine fromme af kærlighed (*iissurin šäl 'ah^aba*), fordi Han elsker dem og vil rense dem for det onde, der klæber ved dem. Denne straf virker som en belønning; »barmhærtighedens» og »domens mått» synes identiske, samtidig med at retfærdigheden sker fyldest.

Det vil jeg altså holde fast ved — og dette siger jeg generelt —: at man ikke helt kan ignorere det, som man kan kalde det juridiske synspunkt selv når man beskæftiger sig med det haggadiske stof inden for den gamle rabbinske litteratur. Den jødiske stat, det jødiske samfund i det andet tempels tid og i de næste par århundreder nærmede sig stærkt et teokrati, i hvertfald i teorien, og dette præger hele den tids litteratur og dens forestillinger om Gud og teologien, og for så vidt kan man betragte den overleverede jødedom den dag i dag som et teokrati in torso, uden dets attributer. De rabbinere, hvis udtalelser og lære udgør den gamle rabbinske litteratur, var dette teokratis jurister, og de hentede i vid udstrækning deres billeder og behandlingsmåde fra det juridiske liv.

Innehållsförteckning.

	sid.
<i>Erik Petrén</i> : Gamla Testamentet om Getsemane	49
<i>Efr. Engström</i> : Något om gemenskap med Kristus	57
<i>Rafael Edelman</i> : Barmhärtighetens mått» och »do- mens mått	65

EREVNA. Utgivare: Prof. H. Odeberg, Box 91, *Lund*. Ekonom: Edilen Teol. Kand. Viktor Rydqvist, Akad. Fören., *Lund*. Distribution: Teol. Kand. Helmer Hansson. Red. o. exp.: S:t Mångsgatan 6 a, *Lund*. Årsmedlemsavgift inclusive pren.avg. 7:- kr. Stödjande bidrag *ad lib*. Postgirokonto nr 27 11 04 Erevna, *Lund*.

*Lund 1950. Carl Bloms Boktryckeri A.-B.
Språkligt bearbetad 2002.*